

ИЗВЕШТАЈ

О РАДУ НАРОДНОГ МУЗЕЈА У ЧАЧКУ ЗА 1977. ГОДИНУ

Године 1977. навршиле су се две и по деценије од оснивања нашег Музеја. Обележавање овог за нашу установу значајног јубилеја имало је искључиво радни карактер, како је то и предвиђено програмом рада. Наша прослава трајала је у години када су широм земље слављени велики Титови и наши јубилеји. Поред низа других активности, Музеј је те јубилеје обележио великом и репрезентативном изложбом „Тито — Партија — Револуција“.

Колектив Музеја уложио је максималан напор да, у што већем обиму, реализује амбициозно постављен програм и тако достојно обележи свој јубилеј. Свакако да све предвиђене активности нису могле бити реализоване из објективних разлога. Обимни теренско-истраживачки радови на већем броју локалитета, условили су нешто мањи обим рада на стручној обради музејског материјала и систематском откупу предмета.

Од планираних шест села на територији чачанске општине систематски су обрађена четири: Кукићи, Заблаће, Мршинци и Горичани. Констатовано је укупно девет локалитета, од којих два припадају античком, пет средњовековном и два турском периоду. Еви-

дентирано је и обрађено шест савремених гробаља, затим три цркве (од којих је једна гробљанска из 1819. године) и три етнографска објекта споменичке вредности.

У рекогносирању терена учествовали су стручњаци нашег Музеја: Милена Икодиновић, Душанка Ранковић, Невенка Бојовић и Теодосије Вукосављевић.

Ако се анализира програм рада за 1977. годину, може да се констатује да су активности на стручном плану успешно реализоване. Међутим, за део програма у који је требало уложити средства за инвестиције Заједница културе није ни покушала да нађе решење, мада су ови проблеми стари колико и сам Музеј. Тако је изостало обезбеђење изложбених просторија алармним уређајима, што је довело и до провалних крађа у одељењу НОБ, одакле су нестала два револвера, која су припадала палим борцима. И поред тога што се годинама истиче проблем формирања конзерваторске лабораторије, као и радног места конзерватора, како би се омогућила конзервација музејског материјала, ни прошле године није нађено решење. Неопходно је истаћи, још неке нерешене проблеме: обезбеђење простора, проширење депоа за смештај музејских збирки, као и простора за повремене тематске изложбе. Овако бројно нерешена питања, која Музеј истиче већ годинама, успоравају интензивнији рад на стручном плану и органишавају даље проширење музејске делатности.

Фотолабораторија је успешно сарађивала са стручном службом Музеја у раду на снимању материјала у установи, споменика културе на терену и у реализацији изложби. У протеклој години извршено је 4.113 снимања и израђено 1.947 фотографија разних формата за картотеке одељења, изложбе, за потребе институција у области културе у граду и повременим корисницима.

Крајем године изашла је из штампе седма свеска Зборника радова Музеја. Као и до сада, зборник је обухватио све области културне и политичке историје нашег краја. У овом броју своје радове објавило је десет сарадника са једанаест стручних прилога. Ова свеска има 295 страна, односно 18 табака текста и три табака прилога, тираж је 800 примерака, са 30 сеперата по сваком аутору.

КУЛТУРНО-ВАСПИТНА АКТИВНОСТ

Културно-васпитна активност последњих година није адекватна уложеним напорима. Разлог треба тражити, у првом реду, у недос-

татку педагога, који би се искључиво бавио културно-васпитним радом и плански пришао његовој реализацији. Други озбиљан проблем је недостатак простора за повремене изложбе и одржавање предавања, што, свакако, доприноси смањењу ангажовања на овом плану.

Поред изложби, које је Музеј ове године организовао, посебна пажња била је посвећена стручним објашњењима посетиоцима музејских поставки. Отварањем нове поставке у конаку господара Јована Обреновића омогућена је планска посета ученика. За разлику од протеклих година, запажен је знатно већи број организованих групних посета. Све су благовремено заказиване, тако да је стручни водич био у могућности да припреми предавање за теме које су назначене. У изложбеним просторијама Музеја стручни водич је одржао предавање на тему: „Први и други српски устанак“ (за ниже разреде Основне школе „Вук Караџић“), „Чачански крај у праисторијском периоду“ (за ученике петих разреда основних школа „Филип Филиповић“, „Ратко Митровић“, „Танаско Рајић“, „Милица Павловић“ и „Др Драгиша Мишовић“), док је за ученике из Горњег Милановца одржано предавање на тему „Насељавање Илира у овом делу Балкана“. Значајно је напоменути да је неколико стотина деце предшколског узраста и Дечјег вртића „Радост“ посетило Музеј и са пажњом разгледало поставку периода НОБ-а. У месецу новембру водич нашег Музеја присуствовао је међународном саветовању са темом: „Програмирање сарадње Музеја и школа и методи рада са ученицима“. На саветовању је изнет велики број иновација у погледу сарадње музеја и школа, што ће, свакако, допринети даљем проширењу активности на овом плану.

ОДЕЉЕЊЕ ЗА ПРАИСТОРИЈСКУ И АНТИЧКУ АРХЕОЛОГИЈУ

Рад овог одељења сукцесивно је трајао управо онако како је то годишњим планом предвиђено, с тим што планиран рад на обради музејске грађе није у потпуности обављен услед ангажованости на реализацији обимних теренско-истраживачких захвата. Настављено је реинвентарисање археолошког материјала из фонда атеичког налаза и обрађено 50 предметних картона. За фототеку је обрађено око 100 негатива и картона за картотеку позитива са ископавања хумки у Крстацу. Урађени су и сређени колор-дијапозитиви са ископавања у Крстацу, Трнави и Дучаловићима. Издвојен је материјал са локалитета Гушавац у Мрчајевцима, фото-снимљен и упућен на конзер-

вашију. Реконструисана су три суда, а остали материјал, углавном метал, још увек се налази на конзервацији. Сређена је теренска документација са овогодишњих ископавања на локалитету Руји у Дучаловићима. Рађено је и на сређивању материјала у депоу. У Одељење је пристигло у овој години највише керамичког материјала путем ископавања и рекогносирања.

На подручју Драгачева извршено је ревизионо ископавање хумки на локалитету Руја у Дучаловићима у времену од 11. до 27. јула. Овај локалитет познат је у литератури по великом броју хумки, које је, још крајем прошлог века, испитивао професор С. Тројановић. Према расположивим подацима, он заузима важно место за проучавање карактеристичних појава сахрањивања раног бронзаног периода у оквиру културне групе Белотић — Бела Црква издвојене на тлу Западне Србије.

Пре почетка радова извршено је геодетско снимање локалитета, тако да ситуациони план јасно показује да се група од 13 сада фиксираних хумки простире на греди планинског венца који чини границу између Негришора и Дучаловића. Откопане су четири мање хумке, које су, и поред оштећења појединих гробних целина, дале драгоцене податке који управо потврђују раније хронолошко и културно опредељење. Међу најзначајније налазе спада камени ковчег са скелетним гробом у згрченом ставу и прилогом суда чија форма се третира као најстарији керамички облик бронзаног доба Западне Србије. Радовима је руководила Милена Икодиновић, археолог. У екипи су учествовали: Душанка Ранковић, историчар уметности, и Мишо Хуђеџ, препаратор.

У оквиру систематских истраживања средњовековног утврдног комплекса на локалитету Соколица у Остри предвиђено је и истраживање остатака праисторијског насеља градинског типа. Овогодишњим радовима указала се могућност постављања једне сонде (дим.: 3:70 x 3 м) на простору између просторије два западног обимног зида и просторије три, где су се могли очекивати итактни праисторијски слојеви. Међутим, утврђено је да се испод фиксиране средњовековне нивелете јавља чврст, набијен слој, дебљине од 30—80 см, са мноштвом фрагмената бронзаноделске керамике, који је послужио за нивелисање стеновите неравне подлоге. Иначе, праисторијска керамика се прати на целом испитаном простору заједно са средњовековним материјалом.

Сондажни радови у дворишту Музеја вршени су у циљу испитивања најстаријег дела града, где су ранији појединачни налази

указивали на остатке насеља из римског и средњовековног периода. С обзиром да је пројектом о уређењу парковског простора предвиђена прилазна асфалтна стаза уз западну фасаду старе зграде суда, обухвћен је тај део сондажама. Постављене су четири сонде и испитана површина од укупно 45 м². Констатовано је да је културни слој поремећен разним укопавањем и да се покретни материјал, римска и средњовековна керамика и керамика из турског периода, прати заједно све до дубине од око два метра од површине. У сонди III је једино издвојен слој са остацима римске керамике на дубини 1,80, 2,30 метра. Овај стратиграфски податак је послужио да се остали објекти откривени на овој нивелети, бунар у сонди III и остаци недефинисаних зидова у сонди I, одреде у римски период. Испитивањем је констатована и некропола и то само сонда I, где је откривено шест гробова. Према оскудним налазима, може се претпоставити да припадају касном средњем веку. Радовима је руководила Милена Икодиновић, уз учешће Миша Хуђеца. Повремено су учествовали Душанка Ранковић и Вељко Вучковић. Радови су трајали од 19. маја до 13. јула.

Планирана сондажна ископавања на локалитету Виноградине у Риђагама нису обављена због тога што нису обезбеђена средства.

Поред учешћа у екипном рекогносирању, вршено је археолошко рекогносирање у Мрчајевцима и Горњој Горевници. Евидентирани су један неолитски и један антички локалитет.

ОДЕЉЕЊЕ ЗА СРЕДЊОВЕКОВНУ МАТЕРИЈАЛНУ КУЛТУРУ И УМЕТНОСТ

Крајем године, тачније 16. децембра, Музеј је задесила велика несрећа. Извршавајући службени задатак, настрадала је у саобраћајној несрећи Душанка Ранковић, кустос овог одељења. Зато ће овај извештај можда бити непотпун, посебно део који се односи на стручну обраду музејских предмета. Уосталом, овај део посла обављен је знатно мање услед обимних теренско-истраживачких радова у протеклој години.

У сарадњи са Заводом за заштиту споменика културе у Краљеву, започети су радови на испитивању средњовековне градине на локалитету Соколица у Остри. Радови су изведени у времену од 25. августа до 17. септембра. Радови су наставак раније започетих на овом локалитету и имају систематски карактер. Пошто је ранијим

сондажним истраживањем констатовано да је на простору средњовековног града праисторијски културни слој углавном скинут, садашњи радови се односе на откопавање и чишћење очуваних зидова и утврђивање средњовековног начина живљења. У току овогодишњих радова откривен је већи део обимних утврдних зидова са четвороугаоном кулом и основе три просторије. Према нађеном покретном материјалу (праисторијска и средњовековна керамика), остаци утврђења припадају средњовековном периоду, мада има индикације да је утврђење настало у ранијем раздобљу. На овом локалитету, обухваћеном средњовековним зидовима, постајало је праисторијско насеље градинског типа настало почетком бронзаног периода. Радови ће бити настављени и наредних година, како је предвиђено средњорочним планом Музеја. У радовима су учествовали Душанка Ранковић, историчар уметности, Милена Икодиновић, археолог, Михаило Танасковић и Нада Поповић, техничар Завода у Краљеву.

У сарадњи са Заводом за заштиту споменика културе у Краљеву извршена су заштитна истраживања локалитета Црквине у Виљуши. Циљ ових истраживања је спречавање њеног даљег пропадања и добијања што потпунијих података за евентуално ближе датовање и извођење конзерваторско-рестаураторских радова. Радови су изведени у времену од 27. маја до 8. јуна 1977. године. Локалитет је испитан у целини. Испитивања су показала да је црквица правоугаоне основе (9,68 x 5,68 м) са апсидом на источној страни. Апсида је са спољне стране тространа, а са унутрашње полукружна. Зидови су сачувани у висини од 30 см, док је јужни зид сачуван само у темељу. Покретни материјал нађен у објекту и његовој ближој околини (ковани ексери, фрагменти глеђосане и суво печене керамике) указују да овај објекат потиче из касног средњег века. Радове су водиле Обренија Букадин, археолог Завода у Краљеву и Душанка Ранковић, историчар уметности.

Изнад садашњег манастира Успења на Каблару констатовани су остаци четвртасте куле, чији су зидови сачувани местимично до висине 4—5 метара. Како је ово јединствен локалитет у Овчарско-кабларској клисури, значајан за проучавање историје манастира ове клисуре, предузети су радови на систематском истраживању и конзервација овог локалитета званог Кулине. Радови су обављени у сарадњи са Заводом за заштиту споменика културе у Краљеву. У току овогодишњих радова истражена је цела унутрашњост четвороугаоне куле и њена ближа околина. Са југоисточне стране Куле и у Кули извршена су мања сондажна истраживања темељних зидова.

Она су показала да кула има неједнаке темеље и да њихова дубина зависи од чврстине тла на коме лежи објекат. Испод велике количине шута у кули је констатован културни слој просечне дебљине око 20 цм, а чини га велика количина гара, изгорелих животињских костију и фрагменти керамике. Истраживањем дела локалитета источно од куле констатована је мања капија (ширине 150 см) од које према северу и југу прелазе зидови дебљине око 140-196 см. Покретни археолошки материјал није обиман. Највише има остатака керамичког посуђа, а знатно мање делова оруђа и оружја. Керамичко посуђе по облику и орнаментици настало је пре XIV века, али ће касније истраживање вероватно дати више података за њихово ближе датованье. Радовима су руководили: Душана Ранковић, историчар уметности, Марија Домазет, арх. Завода, и Обренија Вукадин, археолог Завода у Краљеву, а повремено и Милена Икодиновић, археолог, и Миша Хуђеџ, препаратор.

Локалитет Чуљевина у Пријевору налази се на левој страни реке Каменице око један километар узводно од њеног ушћа у Западну Мораву. Године 1971. приликом дубоког орања, откривена је скулптуре лава, прелиниммирано датована у средњи век. На месту откривеног налаза према конфигурацији терена и остацима здробљеног шута, претпостављају се остаци некакве грађевине. Стога је у 1977. години, ради индентификације локалитета, изведено сондажно испитивање у времену од 17. до 28 новембра. Непосредно испод хумуса откривена је у целини основа једног објекта, очуваног у темељима. Према неким аналогијама, могло би се претпоставити да је у питању сакрални објекат. То поткрепљује зидана гробница откривена у оквиру највеће просторије. Гробни прилази, које чине стаклене посуде, типолошки се опредељују у касноантички период. Радовима су руководиле Душанка Ранковић, историчар уметности, и Милена Икодиновић, археолог.

ЕТНОГРАФСКО ОДЕЉЕЊЕ

Етнографско одељење је у 1977. години највише радило на музеолошкој обради предмета, односно на инвентарисању и реинвентарисању. Обрађено је 150 предмета. Упоредо је извршено и снимање обрађених предмета.

Започето је и сређивање прикупљене архивске грађе и усмених података добијених од бивших опанчара о развоју опанчарског

заната у Чачку. У 1978. години ова грађа биће спремна за презентовање.

У оквиру манифестације Драгачевски сабор трубача у Гучи, Етнографско одељење је организовало изложбу под називом „Народни вез из збирке Музеја“. Изложбом је приказан народни вез на производима женске домаће радиности (чарапе, назувице, ћилими, итд). Изложба је трајала три дана, а видело ју је 1.530 посетилаца.

У оквиру групног рекогносирања терена, Етнографско одељење је учествовало само у обради села Кукићи, док је појединачно рађено на евидентирању и снимању старе куће (средина XIX века) Михаила Новаковића, бившег посланика, учесника Јаворског рата, из Доње Горевнице.

Етнографско одељење је своју збирку у овој години увећало за 16 предмета (опанчарски алат, два рала, покућство, делови ношње).

Рад на монографији Доњег Драгачева у организацији Етнографског института није започет, јер је по накнадном плану и договору пребачено за следећу годину.

ИСТОРИЈСКО ОДЕЉЕЊЕ

Рад Одељења за старију историју доживео је извесна одступања од планираног програма рада за 1977. годину. Главни разлог је у изненадној и непланираној потреби да се припреми изложба поводом прославе 140. годишњице Чачанске гимназије. Свакако да је заузетост фото-лабораторије такође условила реализацију једног дела планираног посла.

Настављен је рад на богаћењу збирки одељења новим музејским предметима. Тако је у књигу одељенског инвентара регистровано 28 нових музејских предмета, добијених као поклон, који се односе на ратове од 1912. до 1918. године.

На реинвентарисању је мање рађено због обима других послова и због немогућности фотографисања музејских предмета.

Прикупљању фотографија посвећена је посебна пажња. Тако је репродуковано, обрађено у картоне и уписано у књигу фототеке 220 нових фотографија. Најважнија збирка посвећена је ратовима од 1912. до 1918. године. На ову тему сакупљено је и обрађено 93. фотографије. Но, како се рад на овој теми развијао у још два правца, то је извршено истраживање архивске грађе у Војно-историјском институту у Београду, где је снимљено око 400 страница докумената,

које се односе на официре чачанског краја — учеснике у ратовима од 1912. до 1918. Њихова израда у фото-лабораторији започела је крајем децембра ове године, па ће се обрада ове грађе завршити у току наредне године. Трећи правац посла био је бележење казивања учесника у ратовима, као и других сведока. Тако је забележено и сређено казивање 17 учесника, од којих је најпотпуније и најопширније казивање Тихомира Кујунџића, председника Удружења носилаца Албанске споменице у Чачку.

Планираној теми школства и културе дато је доста места у раду одељења. Свакако да је главни разлог припремање изложбе „140 година Чачанске гимназије“. Извршено је прикупљање фотографија и истраживање архивске грађе. Урађено је 68 картона са фотографијама и у Архиву Србије снимљено 90 докумената, који говоре о оснивању и раду Чачанске гимназије. Добар део овог материјала презентираан је јавности Чачка кроз поменути изложбу, за чије приређивање и писање текста за каталог о историјату школе је проучена потребна литература. Посебну захвалност треба изразити дугогодишњем кустосу нашег Музеја пок. Душанки Ранковић — Вучићевић, која је, својим ликовним решењима, допринела успеху изложбе. Изложбу је видео велики број ђака и грађана за 15 дана, колико је била отворена, а оцењена је веома повољно. Оваква оријентација смањила је обим истраживачког рада о носиоцима културног стваралаштва у чачанском крају.

Развоју железничког саобраћаја у чачанском крају дат је планиран обим и значај. Настављено је прикупљање фото-материјала, тако да је овај фонд обогаћен са још 35 репродукованих фотографија, обрађених у картону, а у изради је још 16 фотографија које нису картотечки обрађене. За обогаћивање овог фонда заслужна је добра сарадња Музеја са Железничким музејом Србије из Београда. Такође је добрим делом проучена литература о изградњи железница у нашем крају. Остаје још прикупљање фото-материјала из приватних збирки, као и бележење сећања старих железничара, који су службовали у Чачку и околним станичним местима, па би се могло приступити писању теме.

Документација о деветнаестом веку обогаћена је са 24 нове фотографије, са урађеним картонима, од којих се (поред оних из првог и другог устанка), 12 односи на политички живот чачанског краја у другој половини прошлог века. Такође је проучена архивска грађа чачанског и ужичког архива, која се односи на јаворски рат,

а највећим делом и литература. Са мањом допуном, може да отпочне писање теме.

Треба нагласити да је, поред наведених 220 фотографија, чији су картони урађени, снимљено још око 70 фотографија из горе наведених тема и да су неке од њих налепљене на картон, па остаје да се ураде легенде и упишу у књигу фототеке.

Рад на терену извршен је у априлу. Због заузетости на припремању изложбе о Гимназији, која је отворена 23. априла изостало је учешће у рекогносирању Заблаћа и Кукића, а рађено је у Мршинцима и Горичанима. Подаци са рекогносирања су сређени. Појединачних излазака на терен у циљу прикупљања музејских предмета било је мање но раније, ако се не рачуна истраживање архивске грађе у Београду и Ужицу.

Од сарадње са другим одељењима Музеја, поред заједничког рада при екипном рекогносирању и наведене помоћи око постављања изложбе о Гимназији, ваља навести и учешће у постављању изложбе о Титу.

Одељење радничко покрета и НОБ-а је своју активност углавном оријентисало на прикупљање и обраду материјала. Прикупљен је велики број фотографија (оригинала и копија) палих бораца и разних догађаја. Ове године посебно је обогаћена збирка старог Чачка с великим бројем фотографија.

Поводом прославе 85. годишњице рођења и 40. годишњице од доласка на чело КПЈ друга Тита, организована је велика изложба посвећена овим јубилејима под називом „ТИТО—ПАРТИЈА—РЕВОЛУЦИЈА“. На преко 200 фотографија, докумената и легенди, веома прегледно и јасно приказан је велики допринос друга Тита у развоју наше партије, народне револуције и социјалистичке изградње, са посебним нагласком на политику несврставања. На изложби је, први пут у досадашњој реализацији изложби, примењен систем фолија у боји и каруселом са 80 слајдова, што је дало импресиван изглед изложби. Треба нагласити да је, према општем мишљењу посетилаца, ова изложба оцењена као најбоље технички изведена изложба до сада у нашем граду.

На молбу Месне заједнице у Кулиновцима, Музеј је извршио сталну поставку Меморијалне собе посвећене др Драгиши Мишовићу. Изложба је постављена у једној просторији спомен-дома. На преко 70 фотографија, докумената и легенди приказан је животни и револуционарни пут др Драгише Мишовића.

НАРОДНИ МУЗЕЈ ЧАЧАК